

Preken ved Nikea-gudstjeneste i Levanger kirke

19. oktober 2025

Harald Hegstad, leder i Kirkerådet, Den norske kirke

Tekst: Johannes 17,1-26

Hvem er Jesus? Det er et spørsmål de som møtte Jesus under hans virke i Galilea og Judea stilte seg. Og det er et spørsmål mennesker har stilt seg i de snart 2000 årene som har gått siden. I dag som den gang blir det gitt mange ulike svar.

I Matteusevangeliet kapittel 16 fortelles det at Jesus en gang spurte disiplene sine om dette: «Hvem sier folk at Menneskesønnen er?» Og disiplene lister opp ulike oppfatninger som de har hørt rundt omkring: «Noen sier døperen Johannes, andre Elia og andre igjen Jeremia eller en annen av profetene». Alt sammen ganske flatterende forslag, må en vel si, for blant jødene hadde jo de gamle profetene en relativt høy stjerne.

Men Jesus nøyer seg ikke bare med å høre hva folk sier, han vil gjerne høre disiplenes egen mening: «Og dere, hvem sier dere at jeg er?» Og disiplenes svar ble gitt av Simon Peter: «Du er Den salvede, den levende Guds Sønn.» Og Jesus bekrefter Peters ord: «Salig er du, Simon, sønn av Jona. For dette har ikke kjøtt og blod åpenbart deg, men min Far i himmelen.» Og Jesus føyer til: «Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den.» Så er det her litt uenighet mellom katolikker og andre kristne om det her er Peters bekjennelse som er klippen kirken skal bygges på, eller om det også handler om Peters embete som paven har videreført, men kirken uansett nettopp bygger på det Peter sier i sin bekjennelse, er det uansett ingen uenighet om.

Det sier noe om hva kirken er: Kirken er et fellesskap som står sammen om et bestemt svar på spørsmålet om hvem Jesus er. Et svar som grunnleggende sett har vært det samme siden Peter første gang formulerte det: Han er den salvede, den levende Guds sønn. Et svar som er mer enn et teoretisk svar, fordi det også er en bekjennelse, noe som er så grunnleggende at vi bygger vårt liv og vårt fellesskap på det. Bekjennelsen til Jesus Kristus som det som bærer og forener. Vi kan være uenig om mye annet, men står sammen om dette.

Peters bekjennelse til Jesus inneholder to elementer: Først omtales Jesus som «den salvede». Dette er en oversettelse av det greske «Christos», som vi ofte bruker i sin greske form, som en tittel eller nærmest som et navn: Kristus. Her velger også oversettelsene noe forskjellig, og noen bruker også det hebraiske begrepet som ligger til grunn for det greske, nemlig «Messias». Peters bekjennelse innebærer altså en bekjennelse til Jesus som den lovede Messias, som jødene ventet på. Med bekjennelsen til Jesus som Messias, blir Jesus og hans gjerning satt inn i en stor historisk sammenheng: Som høydepunktet i Guds store plan til frelse for den verden han har skapt: Forberedt gjennom Guds historie med israelsfolket, med åpenbaringen og frelseshandlingen i Jesus, og med Guds virke i verden fram til Jesu gjenkomst og en ny verden. Jesus er ikke bare en episode i verdenshistorien, han er selve midtpunktet. Han er den salvede, den lovede Messias, han er Kristus. Og av Kristus kommer «kristen», som kristne er vi hans disipler og mennesker som deler bekjennelsen til Jesus Kristus.

Det første som Peters bekjennelse avklarer, er altså hvilken plass Jesus spiller i historien. Men ett viktig spørsmål gjenstår: Hva er Jesu forhold til Gud? At han handler på oppdrag fra Gud, er helt klart. Men det gjorde jo også de gamle profetene, som folk trodde at Jesus var en videreføring av. Ifølge Peters bekjennelse handler det om noe mer enn det: Ifølge den er Jesus «den levende Guds sønn».

Men hva innebærer det så å være «Guds sønn»? Hva betyr et sånt utsagn? Hvis noen sier at han er min sønn, skjønner vi umiddelbart hva det betyr: Det handler om noe biologisk og familiært. Men kan Gud ha en sønn? Gud er jo ikke en del av biologien. Er det egentlig snakk om en slags ærestittel, om et menneske som har et helt spesielt forhold til Gud, en slags adoptivsønn?

Formuleringene i Peters bekjennelse gir ikke uten videre svar på det. Begrepet er mangetydig. For å få svar må vi derfor gå til andre tekster i Det nye testamentet. Av evangeliene er det fremfor alt Johannesevangeliet som lodder dypest her, og som dagens evangelietekst er hentet fra. Mens de andre evangeliene begynner med møtet med mennesket Jesus og så avslører mer og mer av den virkelighet som ligger bak, går Johannes rett på sak allerede i første vers i første kapittel: «I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud.» Og videre (v. 14): «Og Ordet ble kjøtt og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne har fra sin Far, full av nåde og sannhet.»

Det handler altså ikke om et menneske som blir Guds sønn, men om Guds enbårne sønn fra begynnelsen, som blir menneske.

Men fortsatt er problemet: Hva er forholdet mellom denne Guds sønn fra begynnelsen og Gud selv, Gud Faderen?

Dette var et hett diskusjonstema i de første kristne århundrene, en strid som var det store temaet ved kirkemøtet i Nikea i 325, som vi markerer 1700-jubileum for i år, og som har gitt navn til Den nikenske trosbekjennelse.

To av aktørene i striden som førte opp til Nikea, var Arius og Athanasius, den første diakon, den andre biskop, begge i Alexandria i Egypt. For Arius var det viktig å understreke Guds enhet, og at ingen kunne bli helt lik Gud. Også for Arius var Jesus mer enn et menneske, og han hadde eksistert i himmelen hos Gud som Ordet, før han steg ned og ble menneske. Men altså bare en som lignet Gud, som delte mange egenskaper med Gud, men likevel ikke var fullt og helt Gud, som bare Gud Fader kan være.

Mot Arius stod Athanasius. Begge argumenterte naturligvis ut fra de samme bibeltekstene, men for Athanasius var det i tillegg to teologiske argumenter som var avgjørende: Det ene var den felles kristne praksis med å tilbe Jesus, rette bønner til ham, en praksis vi også finner i Det nye testamente. For hvis vi tilber Jesus uten at han fullt og helt er Gud, driver vi ikke da med avgudsdyrkelse? Hvis han kan gjøres til gjenstand for tilbedelse, kan han ikke være noe annet eller mindre enn Gud.

Det andre argumentet handlet om frelsen: Bare en som både fullt er menneske og Gud, kan også overvinne synden og døden for oss. Hvis ikke Jesus er fullt og helt Gud, har ikke vår frelse noen sikker grunn.

Athanasius sitt synspunkt var det som fikk gjennomslag i Nikea, og som har fått stå som uttrykk for den felleskristne forståelse av Jesus siden. «Vi tror på én Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke

skapt, av samme vesen som Faderen. Ved ham er alt blitt skapt.» Et nøkkelord er her «av samme vesen». Det kunne ikke tilhengerne til Arius være med på. De sa i stedet «av lignende vesen».

I tiårene som fulgte, forstod man at det samme også kunne sies om Den hellige ånd, og grunnlaget for forståelsen av Gud som treenig var lagt, en forståelse som samler kristne i ulike kirkesamfunn. En Gud i tre personer, Fader Sønn og Hellig Ånd.

Treenighetslæren kan lett framstå som noe teoretisk og fjernt for vanlige kristne.

Evangelieteksten fra Johannes 17 viser oss hvordan den absolutt ikke er det. For: At Jesus er Guds sønn, ett med Faderen fra evighet av, betyr at når vi møter Jesus, møter vi Gud selv. Fordi Jesus ikke bare er et menneske som forteller oss om Gud eller peker på veien til Gud. Han er Gud selv som kommer oss i møte. Uten Jesus er Gud fjern og utilgjengelig, men i Jesus er han nær og tilgjengelig. I Jesus som ble en av oss, en del av vår verden og vår historie.

«Og dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du har sendt, Jesus Kristus.» (v.3)

At Jesus var ett med Faderen, var ikke noe som lå åpent i dagen for alle og enhver, men de som hadde lært Jesus å kjenne, hadde forstått at det var sant.

Forholdet mellom Faderen og Sønnen er preget av fellesskap og enhet. De er ett. Og fordi Fader, Sønn og Ånd sammen er én Gud, er Gud i seg selv også fellesskap. Det spennende i denne teksten er at tanken om fellesskap og enhet utvides til de troende. De inviteres også inn i fellesskapet mellom Faderen og Sønnen. Det Faderen har gitt Sønnen, har han gitt videre til oss, slik at vi kan være ett med Gud og ett med hverandre.

«Den herligheten du har gitt meg, har jeg gitt dem, for at de skal være ett, slik vi er ett: jeg i dem og du i meg, så de helt og fullt kan være ett. Da skal verden skjønnere at du har sendt meg, og at du elsker dem slik du har elsket meg.» (v.22-23)

For fellesskapet mellom Faderen og Sønnen er et kjærlighetens fellesskap, slik vårt forhold til Gud er det, og slik vi kalles til å leve i et kjærlighetens fellesskap oss imellom. Dette kjærlighetens fellesskap er ikke noe vi kan ta for gitt. Ofte er vi splittet. Derfor ber Jesus om at de kristne må være ett. Fordi vi bekjenner den samme Kristus, er vi grunnleggende sett ett, samtidig som Gud kaller oss til å virkeliggjøre denne enheten oss i mellom, gjøre den synlig og leve den ut. For når vi står sammen, og viser at vi elsker hverandre slik Gud elsker oss, da er det et vitnesbyrd for verden, akkurat som vår splittelse er et vitnesbyrd som gjør vårt budskap mindre troverdig.

Det er en enhet som ikke består i at vi gjør alt likt eller tenker likt om alt. Det er en enhet som er basert på bekjennelsen til den ene «Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen. Ved ham er alt blitt skapt.» Han som «for oss mennesker og til vår frelse steg han ned fra himmelen, og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria ble han menneske av kjøtt og blod. Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus, led og ble begravet, oppstod den tredje dag etter Skriftene og fór opp til himmelen, sitter ved Faderens høyre hånd, skal komme igjen i herlighet for å dømme levende og døde, og hans rike skal være uten ende.»